

ภาคผนวก

ประวัติการราชทัณฑ์ในประเทศไทย

การราชทัณฑ์แห่งประเทศไทย มีลักษณะเป็นการวิวัฒนาการ ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การปกครอง และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง มาโดยตลอด ดังมีลำดับพัฒนาการที่สำคัญรวม 3 สมัย คือ การราชทัณฑ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การราชทัณฑ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการราชทัณฑ์สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน

การราชทัณฑ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การควบคุมรับผิดชอบกิจการเรือนจำ ในสมัยนั้น ได้แยกสังกัดไปตามส่วนราชการต่าง ๆ ในรูปแบบที่สอดคล้องกับการปกครองระบบจตุสดมภ์ กล่าวคือ ได้แบ่งภารกิจควบคุมนักโทษออกเป็นเรือนจำในกรุงเทพฯ กับเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก เฉพาะเรือนจำในกรุงเทพฯ มีชื่อเรียกอยู่ 2 อย่าง คือ “คุก” อย่างหนึ่ง กับ “ตะราง” อีกอย่างหนึ่ง “คุก” ใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป คุกเดิมตั้งอยู่หน้าวัดโพธิ์ หรือวัดพระเชตุพนซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “คุกหน้าวัดโพธิ์” อันได้แก่บริเวณที่ตั้งกรมการรักษาดินแดนขณะนี้ ขึ้นสังกัดอยู่ในกระทรวงนครบาล มีหลวงพิศิตกลาง เป็นหัวหน้าดูแลรับผิดชอบ มีขุนพิศิตขวา และขุนพิศิตซ้ายเป็นผู้ช่วย ส่วนผู้คุม ใช้พวกไพร่หลวงซึ่งเกณฑ์มาจากราษฎร เข้ารับราชการโดยไม่มีเงินเดือนหรือเบี้ยหวัด แต่ได้รับผลประโยชน์จากการใช้แรงงานนักโทษ และจากค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่นักโทษต้องเสียตามอัตราที่กำหนดไว้ เมื่อเข้าต้องโทษและก่อนพ้นโทษ ส่วนเครื่องนุ่งห่มและการกินอยู่ของนักโทษ โดยปกติ ญาติพี่น้องต้องตามมาส่งเสียเอง หรือมิฉะนั้น ก็เป็นผลจากการหารายได้โดยการทำงานตามความถนัด เช่น การช่างไม้และการจักสาน เป็นต้น

สำหรับ “ตะราง” ใช้เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมา กับผู้กระทำผิดต้องรับพระราชอาญา ที่มีโทษจำคุก ๖ เดือนลงมา ตะรางมีอยู่หลายตะราง ขึ้นสังกัดอยู่ตามกระทรวงทบวงกรมที่บังคับบัญชากิจการนั้น ๆ เช่น ตะรางกลาโหม ตะรางมหาดไทย ตะรางกรมท่าซ้าย ตะรางกระทรวงวัง ตะรางกระทรวงนครบาล เฉพาะตะรางกระทรวงนครบาลนี้มีอยู่ทั้งสิ้น 12 ตะราง โดยแยกไปสังกัดในบังคับบัญชาของกรมพระนครบาล 8 ตะราง และสังกัดกรมพลตระเวรอีก 4 ตะราง การที่ตะรางแยกสังกัดหลายแห่ง เนื่องจากการศาลสถิตยุติธรรมในสมัยนั้น ได้แยกสังกัดมิได้รวมขึ้นอยู่ในกระทรวงเดียวกัน ดังเช่นปัจจุบัน

ส่วน การเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก การไต่สวนโจรผู้ร้าย และการตุลาการ อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมือง มีสถานที่คุมขังผู้ต้องขัง เรียกว่า “ตะรางประจำเมือง” หากเมืองใดมีอาณาเขตกว้างขวางและพลเมืองมาก ก็ให้สร้างที่คุมขังย่อยขึ้นตามอำเภอไว้สำหรับคุมขังผู้ต้องหาในคดีที่มีโทษหลวง รอไว้ส่งตัวมายังผู้ว่าราชการเมืองต่อไป ถ้าเป็นกรณีความผิดจรรยาวัจนักโทษ ผู้ว่าราชการเมือง ต้องส่งตัวผู้กระทำผิดมายังกระทรวงเจ้าสังกัด โดยกำหนดให้หัวเมืองฝ่ายเหนือขึ้นสังกัดกระทรวงมหาดไทย ส่วนหัวเมืองฝ่ายใต้ ขึ้นสังกัดกระทรวงกลาโหม นอกจากนั้นการคุมขังนักโทษในสมัยนั้น ก็หาได้มีกฎข้อบังคับไว้โดยเฉพาะไม่ ให้แล้วแต่ผู้ว่าราชการเมืองจะกำหนดขึ้นใช้เอง ตามแต่จะเห็นควร

การราชทัณฑ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การราชทัณฑ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นยุคทองแห่งการปฏิรูป การบริหารกระบวนการยุติธรรม ตามแบบอย่างนานอารยประเทศอย่างจริงจัง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีน้ำพระทัยเอาใจใส่ต่อความทุกข์ยากของผู้ต้องโทษเป็นอย่างมาก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่ดินตำบลตรอกคำสร้างคุกขึ้นใหม่ เรียกว่า “กองมหันตโทษ” หรือ “คุกใหม่” ก็คือเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทั้งยังได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างตะรางขึ้นใหม่ที่ริมศาลพระราชอาญา เรียกชื่อว่า “กองลหุโทษ” อันเป็นสถานที่ตั้งสโมสรเนติบัณฑิตยสภา และกระทรวงยุติธรรม ขณะนี้การก่อสร้างเรือนจำทั้งสองแห่งดังกล่าว ก็ได้เปลี่ยนแบบอย่างรูปแบบการก่อสร้างเรือนจำของสหราชอาณาจักร กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยพลภักดี (นาก ณ ป้อมเพ็ชร) ไปศึกษาดูงานกิจการเรือนจำ ที่สิงคโปร์และได้นำแบบอย่างมาก่อสร้างจนแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2433 (ร.ศ. 109) แล้วรวมเรียก คุกและตะรางทั้งสองแห่งนี้ใหม่ว่า “กรมนักโทษ” สังกัดในกระทรวงนครบาล

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110) คอมมิตีกรมพระนครบาลได้รับพระบรมราชโองการให้ตราข้อบังคับไว้สำหรับคุมขังนักโทษ ในกรมพระนครบาลมีทั้งหมด 20 หมวด และแยกเป็นข้อ ๆ รวม 470 ข้อ ซึ่งถือเป็นการปฏิรูปการควบคุมนักโทษที่สำคัญยิ่งหลายประการ อาทิ กำหนดให้ยกเลิกการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากนักโทษ กำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำได้รับเงินเดือนในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่แห่งรัฐ ทดแทนเงินได้จากส่วนผลประโยชน์ในการใช้แรงงานนักโทษ ตลอดจนกำหนดให้รัฐเป็นผู้ออกค่าเครื่องนุ่งห่มค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู การรักษาพยาบาล แก่นักโทษโดยตรง และ ฯลฯ

ครั้นในปี พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า มีพระราชประสงค์จักให้การได้สวนคดีมีโทษหลวง และการทำโทษผู้ล่วงพระราชอาญามีความผิดตามคำพิพากษานั้น มารวมอยู่หน้าที่สุดการและให้อยู่ในบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เพื่อว่าการพิจารณาพิพากษาความอาญาแผ่นดินจะได้รวดเร็วยิ่งกว่ากาลก่อน จึงได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ราชการ ซึ่งเกี่ยวข้องกันอยู่ในระหว่างกระทรวงนครบาล และกระทรวงยุติธรรมเป็นผลให้มีการโอนสังกัดกองหันตโทษและกองลหุโทษในกระทรวงนครบาลไปขึ้นอยู่ในบังคับบัญชารับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2440 โดยมีกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในสมัยนั้น และในปีเดียวกันนั้นเองก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้อยกเลิกไพร่หลวงยามใน ซึ่งเคยไปเข้าเวรรักษานักโทษนั้นให้ไปขึ้นอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมเสีย คงมีแต่ทหารอยู่ยามรักษาการณ์ตามป้อมริมกำแพงคุกตะรางตามเดิม

การเรือนจำหัวเมือง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ. 111) นั้นการปกครองหัวเมืองมณฑลฝ่ายเหนือขึ้นอยู่กักระทรวงมหาดไทย หัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหม โดยมีผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบการเรือนจำ ต่อมาเมื่อการปกครองท้องที่เจริญขึ้น ในปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ. 111) ซึ่งนับเป็นสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมการปกครองต่าง ๆ ทั้งหัวเมืองฝ่ายใต้และฝ่ายเหนือมาสังกัดกระทรวงมหาดไทยแต่แห่งเดียว การเรือนจำหัวเมืองทั้งหมดจึงได้รวมมาขึ้นอยู่กักระทรวงมหาดไทยตั้งแต่นั้นมา เว้นแต่เรือนจำเมืองปทุมธานี นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) และสมุทรปราการ ยังคงขึ้นกักระทรวงนครบาล จนในปี พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ได้ทรงปรารภว่าการคุมขังนักโทษตามหัวเมืองแต่ก่อนมา ยังไม่ได้จัดวางแบบแผนให้เรียบร้อย จึงโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยตรา “ข้อบังคับลักษณะคุมขังนักโทษเรือนจำหัวเมือง ร.ศ. 116” ใช้ไปพลางก่อน ตั้งผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้บังคับการเรือนจำในท้องที่ที่เรือนจำนั้น ๆ ตั้งอยู่และแต่งตั้งตำแหน่งพะทำมระรงกับผู้คุมรวมทั้งได้บัญญัติถึงวิธีรับตัวนักโทษเข้าคุมขัง การกิน การนุ่่มห่ม การรักษาพยาบาลและการใช้แรงงานนักโทษ และ ฯลฯ นับว่าการเรือนจำหัวเมืองได้ลงรูปเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นกว่าเดิม

ส่วนท้องที่อำเภอที่ตั้งศาลคงมีเรือนจำไว้แห่งหนึ่ง ตั้งนายอำเภอเป็นผู้บังคับการเรือนจำ ครั้นในปี พ.ศ. 2442 (ร.ศ. 118) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ที่ประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อตรวจแก้ข้อบังคับตะรางหัวเมือง ร.ศ. 116 ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อได้ตรวจแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้ว กระทรวงมหาดไทยได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงมีพระราชดำริเห็นชอบด้วย จึงทรงพระ-

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็น “ข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง พ.ศ. 118 (พ.ศ. 2442)” แทน “ข้อบังคับลักษณะคุมขังนักโทษเรือนจำหัวเมือง ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440)” สืบมา ข้อบังคับที่ตราขึ้นใหม่นี้มีอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น 5 หมวด และ 83 ข้อ หมวดที่ 1 ว่าด้วยหน้าที่เจ้าพนักงานบังคับการคุมขังนักโทษ หมวดที่ 2 ว่าด้วยลักษณะคุมขังนักโทษ หมวดที่ 3 ว่าด้วยลักษณะปล่อยนักโทษ หมวดที่ 4 ว่าด้วยลักษณะอาญานักโทษและ หมวดที่ 5 ว่าด้วยข้อบังคับนักโทษ

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2443 (ร.ศ. 119) กระทรวงมหาดไทยได้ออกกฎเสนาบดีที่ 2 แผนกปกครอง ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2443 (ร.ศ. 119) ความว่าเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมกับกระทรวงมหาดไทยต่างเห็นพ้องกันว่า การคุมขังนักโทษตามหัวเมืองย่อมเกี่ยวกับการศาลยุติธรรม เพราะเหตุว่านักโทษที่ต้องกักขังอยู่ในระหว่างไต่สวนและระหว่างพิจารณา ย่อมเกี่ยวข้องด้วยการพิจารณาคดีที่จะให้เป็นไปตามกฎหมาย ลักษณะวิธีพิจารณา ส่วนนักโทษที่ได้มีคำพิพากษาโทษแล้ว ก็คือผู้ที่ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาล สมควรที่ผู้พิพากษาจะมีอำนาจและหน้าที่ตรวจการคุมขังนักโทษด้วย เพราะเหตุนี้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจึงได้ตรากฎเสนาบดีขึ้นไว้ให้ผู้พิพากษาไปตรวจการคุมขังนักโทษในมณฑลหรือหัวเมืองที่อยู่ในอำนาจของศาลนั้นเนื่อง ๆ อย่างต่ำไม่น้อยกว่าเดือนละ 2 ครั้ง เมื่อผู้พิพากษาไปตรวจเรือนจำ แล้วเห็นว่า การคุมขังนักโทษคลาดเคลื่อนด้วยกฎหมายด้วยข้อบังคับหรือด้วยประการใด ๆ ก็ให้มีอำนาจออกหมายสั่งตามอำนาจที่มีในศาลนั้น ๆ และมีอำนาจที่จะแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมืองให้จัดการแก้ไขให้เป็นไปตามข้อบังคับทุกประการ โดยเหตุนี้ผู้พิพากษาศาลมณฑลและหัวเมืองจึงมีอำนาจตรวจการเรือนจำตามกฎหมายเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่พ.ศ. 2443 (ร.ศ. 119) เป็นต้นมา

ใน พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการประกาศว่า “เป็นการสมควรที่จะให้มีพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำไว้เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดินเพื่อให้เสนาบดี เจ้าหน้าที่ได้มีโอกาสจัดการเรือนจำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น” จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำรัตนโกสินทร์ ศก 120” รวมทั้งสิ้น 15 มาตราโดยได้ประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 19 มีนาคม ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) สืบต่อมาเป็นเวลานานถึง 35 ปี จึงถูกยกเลิกไปโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ราชทัณฑ์พุทธศักราช 2479 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นต้นไปให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 กับทั้งบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ ส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งมีข้อความขัดหรือแย้งพระราชบัญญัตินี้”

ต่อมาใน พ.ศ. 2446 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งสมุหเทศาภิบาล ปลัดเทศบาล และผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้บัญชาการเรือนจำ ที่ตั้งอยู่ในมณฑลและเมืองที่ได้บังคับบัญชา และให้

ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจเต็มตามพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 และข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 ทั้งนี้เว้นแต่เรือนจำเมืองปทุมธานี นนทบุรี นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) และสมุทรปราการที่ยังสังกัดอยู่ในกระทรวงนครบาล ก็ได้มีข้อบังคับขึ้นใช้โดยเฉพาะเมื่อ ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกระทรวงกลาโหมได้ขอถอนทหารที่อยู่ยามบนป้อมรักษาการณ์ตามกำแพงเรือนจำเสีย จึงทรงมีพระบรมราชโองการสั่งย้ายกองมหันตโทษและกองลหุโทษจากกระทรวงยุติธรรมไปสังกัดกระทรวงนครบาลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2454 (ร.ศ. 130) การอยู่ยามบนป้อมจึงได้เปลี่ยนเป็นตำรวจนครบาลแต่บัดนั้นมาแต่คงให้ฝ่ายตุลาการมีอำนาจไปตรวจเรือนจำได้ตามระเบียบที่ใช้อยู่ส่วนเรือนจำหัวเมืองมณฑลอื่น ๆ ยังคงสังกัดกระทรวงมหาดไทย ตามเดิม

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำริเห็นว่าสมควรที่จะจัดการแก้ไขการคุมขังนักโทษให้ดียิ่งขึ้น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติประกาศจัดตั้งกรมราชทัณฑ์” ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458 โดยให้รวมการคุกกองมหันตโทษและลหุโทษกับเรือนจำทั้งหลายที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) นั้น ขึ้นเป็นกรมราชทัณฑ์ มีอธิบดีเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นกับกระทรวงนครบาลและได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาชัยวิชิตวิศิษฐธรรมธารา (ข้า ณ ป้อมเพชร) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก โดยได้ดำรงตำแหน่งนี้ ตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2458 จนถึงวันที่ 1 เมษายน 2469

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด จึงได้ทรงให้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์ว่า “ให้ผู้พิพากษาฝ่ายตุลาการมีอำนาจไปตรวจการคุมขังนักโทษในคุก และเรือนจำทั้งปวงได้” หรือมาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าจะมีเหตุขัดข้องเกิดขึ้นในการบังคับบัญชาการเรือนจำก็ดี ถ้าเจ้าพนักงานเรือนจำจะทำการแก่งแย่งอย่างไรให้เกิดขัดขวางต่อเจ้าพนักงานผู้รักษาท้องที่ก็ดี ให้เสนาบดีกระทรวงนครบาล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมุหเทศาภิบาล ปรีक्षाหารือกัน คิดอ่านแก้ไขเสียให้เรียบร้อยและทำเป็นข้อบังคับไว้ให้เป็นหลักราชการไว้ด้วย เหล่านี้นับเป็นพัฒนาการที่สอดคล้องสมานฉันท์กับแนวทางประสานงาน ในหน่วยงานระบบอาญายุติธรรม (Integrated Criminal Justice System) ในปัจจุบันอย่างยิ่ง

ภายหลังจากการประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์แล้ว ปรากฏว่าการปฏิบัติต่อนักโทษได้พัฒนาไปสู่แนวทางที่มีเหตุผลยิ่งขึ้นอีกหลายประการ ดังนี้

1. วางระเบียบ กำหนดให้เรือนจำทั่วพระราชอาณาจักรจัดทำรายงานประจำเดือน แสดงกิจการปกครอง และการผลประโยชน์เพื่อความสะดวกในการตรวจตราของเจ้าหน้าที่
2. ตรากฎข้อบังคับ ว่าด้วยการใช้แรงงานนักโทษโดยแก้ไขข้อบังคับลักษณะเรือนจำ หัวเมือง ร.ศ. 118 และ ร.ศ. 128 เฉพาะกิจการที่ใช้แรงงานนักโทษทำงานนอกเรือนจำให้เป็นกิจลักษณะและเพื่อความสะดวกของเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาส่งจำนักโทษออกไปทำงานภายนอก เรือนจำ ตามจำเป็น
3. ตรากฎข้อบังคับกำหนดขนาดเครื่องพันธนาการสำหรับจองจำนักโทษ
4. ตราข้อบังคับ ว่าด้วยระเบียบการใช้จ่ายเงินทุนและการทำบัญชีต่างในกองเรือนจำ
5. ตรากฎข้อบังคับวางระเบียบการลงโทษทางวินัยแก่นักโทษรวมทั้งการพิจารณาลดโทษให้แก่ักโทษที่ได้กระทำความดีความชอบ ให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2465 ได้มีประกาศรวมการปกครองท้องที่และแบ่ง บันหน้าที่ราชการระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงยุติธรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชดำริเห็นว่า กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่เกี่ยวกับการศาลยุติธรรม สมควรโอนกลับคืนให้กระทรวงยุติธรรมดูแลบังคับบัญชา จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนกรมราชทัณฑ์จากกระทรวงนครบาลไปขึ้นกระทรวงยุติธรรมแต่การบังคับบัญชาเรือนจำ ในหัวเมือง ก็คงอยู่ในความดูแลของฝ่ายปกครองเหมือนเดิม

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเห็นว่า ฐานะ เศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะฝืดเคืองตกต่ำทั้งงบประมาณรายได้กับรายจ่ายก็ไม่สมดุลย์กัน กอปรกับได้ทรงพิจารณาเห็นว่า ราชการในกรมราชทัณฑ์ที่มีอยู่นั้นก็ได้วางระเบียบข้อบังคับ ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกกรมราชทัณฑ์ โดยให้กอง มหันตโทษ กองลหุโทษ และการเรือนจำทั่วพระราชอาณาจักรไปขึ้นตรงต่อกรมบัญชาการ กระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2469 และในปีเดียวกันนั่นเอง ก็ได้ทรงพระ-กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนการเรือนจำจากกระทรวงยุติธรรมไปขึ้นสังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยมีฐานะเป็นเพียงแผนกหนึ่งเรียกว่า “แผนกราชทัณฑ์” สังกัดกรมพลำภัง ซึ่งได้แก่กรมการ ปกครองในปัจจุบัน ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการยังคงมีอำนาจไปตรวจการเรือนจำทั้งปวงเช่นเดิม

ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้สร้างเรือนจำมหันตโทษขนาดใหญ่ที่มีความมั่นคงแข็งแรง สูงสุดขึ้นที่จังหวัดนนทบุรี เรียกว่า “เรือนจำกลางบางขวาง” ซึ่งโดยแท้จริงแล้วโครงการนี้เป็น พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นสืบเนื่องต่อมาจนในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้ดำเนินการก่อสร้างเป็นผลสำเร็จในสมัยพระบาท-

สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2472 กล่าวคือ จำเดิมที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำริที่จะย้ายเรือนจำกองมหันตโทษ ออกไปให้ห่างจากกรุงเทพมหานคร ดังนั้นในปี พ.ศ. 2445 จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงนครบาลร่วมเป็นเจ้าหน้าที่จัดซื้อที่ดินริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก ในจังหวัดนนทบุรี เป็นเนื้อที่ 60,378 ตารางวา แต่ยังไม่ทันได้ก่อสร้างก็เปลี่ยนเสนาบดี และพอดีกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จสวรรคต ล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากได้ทรงประกาศจัดตั้งกรมราชทัณฑ์ขึ้นเป็นครั้งแรกสังกัดอยู่ในกระทรวงนครบาลในปี พ.ศ. 2458 แล้วได้ทรงรื้อฟื้นนโยบายที่จะย้ายเรือนจำกองมหันตโทษ ไปตั้งที่จังหวัดนนทบุรีขึ้นอีก เพื่อรวบรวมผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ทั่วราชอาณาจักรมาคุมขังไว้ ณ เรือนจำแห่งนี้ แต่ปรากฏว่าที่ดินที่มีอยู่แต่เดิมนั้นมีจำนวนน้อยจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่ดินเพิ่มเติมอีก การก่อสร้างอาคารเรือนจำกลางบางขวาง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เริ่มดำเนินการในปลายปี พ.ศ. 2470 โดยมีเจ้าพระยามุขมนตรี สมุหนครบาลเป็นประธานกรรมการ และมีนายชาล เบเกอแลง นายช่างใหญ่กรมนคราทร เป็นผู้ออกแบบตรวจตราการก่อสร้างและพระยาอาชญาจักร ผู้ตรวจการเรือนจำเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งต่อมาก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางคนแรก

การราชทัณฑ์สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน

หลังจากประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจการราชทัณฑ์ยิ่งขึ้น จึงได้ตราพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2476 ยกฐานะแผนกราชทัณฑ์ ในกรมพลำงเป็น “กรมราชทัณฑ์” โดยแบ่งส่วนราชการบริหารออกเป็น การบริหารราชการส่วนกลาง กับการบริหารราชการส่วนภูมิภาค นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์อยู่หลายคราว เพื่อให้เหมาะสมกับนโยบายอาญาของรัฐบาล และหลักทัศนคติปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจน กฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการอนุโลมปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กับข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องของสหประชาชาติเท่าที่เหมาะสมแก่สถานการณ์และกำลังเงินงบประมาณ นับได้ว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในประเทศไทยมีลักษณะวิวัฒนาการไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องราชทัณฑ์ในประเทศที่เจริญแล้ว แต่ก็แฝงไว้ซึ่งหลักผสมผสานระหว่างการลงโทษ และการแก้ไขผู้กระทำความผิด ซึ่งยังเป็นมาตรการจำเป็นสำหรับประเทศไทย

การแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ ในปัจจุบันโดยพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ กรมราชทัณฑ์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2516 ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็นราชการบริหารส่วน กลาง และราชการบริหารส่วนภูมิภาค ดังนี้

ราชการบริหารส่วนกลาง ประกอบด้วย

สำนักงานเลขานุการกรม มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานธุรการทั่วไป ที่เป็นงานส่วนกลางของกรมราชทัณฑ์ งานด้านการก่อสร้าง ซ่อมแซมอาคารสถานที่ตลอดจน งานอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกองใดกองหนึ่งโดยเฉพาะ แบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายสารบรรณ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านรับ-ส่งหนังสือราชการโต้ตอบ หนังสือราชการที่ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกองใดกองหนึ่งโดยเฉพาะ เก็บ รักษา ทำลายหนังสือ ราชการ จัดระเบียบวาระการประชุม อ.ก.พ. กรมและการประชุมอื่น ๆ รวบรวมเก็บรักษามติ คณะรัฐมนตรี มติ ก.พ. และกฎระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการ พิจารณาเรื่องราว ร้องทุกข์ต่าง ๆ เพื่อเสนออธิบดี ควบคุมการใช้จ่ายยานพาหนะควบคุมดูแลรักษาความสะอาด และความ มั่นคงของอาคารสถานที่ ปฏิบัติงานธุรการและงานบริการที่ไม่อยู่ในหน้าที่ของกองใดกองหนึ่ง โดยเฉพาะ

ฝ่ายตรวจการและรายงาน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการรวบรวมรายงานการ ตรวจราชการของผู้ตรวจราชการกรม และปฏิบัติงานธุรการของผู้ตรวจราชการกรม

ฝ่ายตรวจสอบภายใน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการกำหนดแบบบัญชีเงินทุน ผลประโยชน์เพื่อใช้ในการฝึกวิชาชีพ ตรวจสอบบัญชีการเงินทุนประเภทของเรือนจำทัณฑสถาน สถานอบรมและฝึกอาชีพทั่วยุทธอาณาจักร

ฝ่ายอาคารสถานที่ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการออกแบบแผนผังอาคาร และสิ่งก่อสร้างของกรมราชทัณฑ์ ทราย ควบคุมการก่อสร้าง ซ่อมแซมอาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และสนองบริการด้านช่างแก่เรือนจำและทัณฑสถาน

กองการเจ้าหน้าที่ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตาม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พระราชบัญญัติวินัยข้าราชการกรมราชทัณฑ์และ กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายการสอบและอัตรากำลัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการ ประกาศรับสมัครและจัดสอบแข่งขัน สอบคัดเลือก และคัดเลือกข้าราชการและลูกจ้างเพื่อบรรจุ เข้ารับราชการและเลื่อนตำแหน่ง พิจารณาเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาและดำเนินการเกี่ยวกับการ เลื่อนชั้น บรรจุ แต่งตั้ง โอน ย้าย ข้าราชการและลูกจ้างให้เหมาะสมกับหน้าที่และความรับผิดชอบ

ชอบ ประมาณความต้องการอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของกรมในอนาคต โดยร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในกรมราชทัณฑ์จัดทำและรักษาทะเบียนประวัติข้าราชการและลูกจ้าง และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดำเนินการออกบัตรประจำตัวข้าราชการและลูกจ้างดำเนินการเกี่ยวกับการพ้นหรือออกจากราชการ ตรวจสอบการครบเกษียณอายุของข้าราชการและดำเนินการเกี่ยวกับการขอรับบำเหน็จบำนาญและการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดำเนินการเกี่ยวกับการลงไปศึกษาดูงาน หรือการฝึกอบรมของข้าราชการกรมราชทัณฑ์ให้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการให้ข้าราชการไปศึกษาฝึกอบรม และดูงาน ณ ต่างประเทศ

ฝ่ายวินัย มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับข้าราชการต้องหาคดี บัตรสนเท่ห์ และถูกร้องเรียน ตรวจสอบสำนวนการลงโทษทางวินัยของข้าราชการในเรือนจำต่าง ๆ ดำเนินการสืบสวนหาผู้รับผิดชอบและเรื่องกระทำผิดทางวินัย ทักท้วงไปยังเรือนจำต่าง ๆ ในกรณีที่ยังโทษทางวินัยไม่เหมาะสม ชี้แจงแสดงหลักฐานและข้อเท็จจริงแก่ อ.ก.พ. กรมและ อ.ก.พ. กระทรวง

ศูนย์ฝึกอบรมข้าราชการราชทัณฑ์ ในฐานะหน่วยงานกลางพัฒนาการบริหารงานบุคคลของกรมราชทัณฑ์ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคทั่วราชอาณาจักร ประสานงานกับส่วนราชการและองค์การระหว่างประเทศ ในส่วนเกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม ดำเนินการเกี่ยวกับห้องสมุดกลางกรมราชทัณฑ์ ดำเนินการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์ และจัดพิมพ์เอกสารทางวิชาการราชทัณฑ์ รวมทั้งการเสนอแนะความเห็นทางวิชาการ และหลักปฏิบัติงานราชทัณฑ์

กองคลัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบทั่วไปเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การพัสดุ และจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีของกรมราชทัณฑ์ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายดังนี้

ฝ่ายการเงิน มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมดูแลการเบิกจ่าย เก็บรักษาเงินและเอกสารทางการเงิน ตรวจสอบหลักฐานและในสำคัญการเบิกจ่ายเงินวางฎีกาเบิกเงิน และจัดทำงบเดือน

ฝ่ายงบประมาณ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณประจำปีของกรมราชทัณฑ์ จัดสรร โอน เงินงบประมาณไปตั้งจ่ายในส่วนภูมิภาค ทำบัญชีขอถือจ่ายเงินเดือน จัดทำสถิติการเงิน และสถิติเกี่ยวกับงบประมาณรายจ่ายประจำปี พิจารณาตรวจสอบการขอรับบำเหน็จ บำนาญ และเงินทดแทน

ฝ่ายพัสดุ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดซื้อ จัดหา เก็บรักษาพัสดุ ครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จัดสรร จัดส่งพัสดุ ครุภัณฑ์ ในหน่วยงาน ในสังกัดกรมราชทัณฑ์ ควบคุมการประกวดราคา สัญญาซื้อขายอาหารเลี้ยงผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถานทั้วราชอาณาจักร ดำเนินการซ่อมแซมบำรุงรักษาพัสดุครุภัณฑ์

กองพัฒนาพฤตินิสัย มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปรุงแต่งนิสัยและจิตใจของผู้ต้องขัง ผู้ต้องโทษกักขัง ผู้ต้องกักกัน ตลอดจนผู้รับการอบรม (บุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม) ให้กลับตนเป็นพลเมืองดี โดยจัดให้ได้รับการศึกษาอบรมในด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และอาชีวศึกษา กับให้ฝึกวิชาชีพด้านต่าง ๆ เพื่อผู้ต้องขังจะได้นำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพในทางสุจริตเมื่อพ้นโทษ ควบคุมการเบิกจ่ายเงินทุนผลประโยชน์ที่ได้จากการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขัง จัดสวัสดิการให้ผู้ต้องขัง ทั้งในระหว่างต้องโทษและพ้นโทษแล้ว ตลอดจนการอนามัยและสุขาภิบาลในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยแบ่งออกเป็น 5 ฝ่ายดังนี้

ฝ่ายการศึกษาอบรม มีหน่วยงานรับผิดชอบ ดังนี้

งานการศึกษาผู้ต้องขัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการศึกษาของผู้ต้องขัง ด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ จัดหาแบบเรียน อุปกรณ์การศึกษาและครูผู้สอน ให้เรือนจำและทัณฑสถาน ทั้วราชอาณาจักร ประสานงานกับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยราชการอื่น ๆ เพื่อจัดสอบเทียบความรู้ของผู้ต้องขัง

งานอนุศาสนาจารย์ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนดำเนินการ อบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ต้องขัง ผู้ต้องกักขัง ผู้ถูกกักกัน และผู้รับการอบรม (บุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม) เสนอความเห็นเกี่ยวกับการให้มิอนุศาสนาจารย์ประจำเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ จัดให้อนุศาสนาจารย์หมุนเวียนทำการอบรมศีลธรรมแก่ผู้ต้องขังตามเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ จัดให้ผู้ต้องขังได้รับการอบรมและปฏิบัติตามลัทธิศาสนาที่เชื่อถือ วางแผนและควบคุมการสอนธรรมศึกษาแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานรวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ เพื่อจัดการสอบธรรมศึกษาของผู้ต้องขัง

งานอบรมและฝึกอาชีพผู้รับการอบรม มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนและตรวจสอบผลการอบรม และฝึกวิชาชีพผู้รับการอบรม (บุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม) ในสถานอบรมและฝึกอาชีพทั้วราชอาณาจักร พิจารณาตรวจสอบการเลื่อนและการลดชั้นผู้รับการอบรม และดำเนินการเพื่อปลดปล่อยผู้รับการอบรม ตามคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 22 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2519 และคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 34 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2519

ฝ่ายฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณา กำหนดโครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วราชอาณาจักร ประเมินผลการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ การลดต้นทุนการผลิตและการศึกษาความต้องการของตลาด ในแต่ละท้องถิ่น ควบคุมการใช้แรงงาน ผู้ต้องขังเพื่อให้การฝึกวิชาชีพเป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพของเรือนจำตลอดสอดคล้องกับนโยบายและโครงการที่กำหนดไว้ ควบคุมการจ้างพนักงานด้วยเงินทุนผลประโยชน์และพิจารณารายได้จากการฝึกวิชาชีพของเรือนจำ ดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์

ฝ่ายพัฒนาสุขภาพอนามัย มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณาคำขอลส่งผู้ต้องขัง ออกไปรับการรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ และเสนอความเห็นต่ออธิบดีตรวจสอบสวนการบำบัดรักษาผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บด้วยโรคต่าง ๆ ตรวจสอบสวนรายงานเกี่ยวกับการสุขภาพของเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ จัดหาเวชภัณฑ์และวัสดุเครื่องใช้ทางการแพทย์ เพื่อใช้ในการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง

ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขังในด้านการ จัดบริการทางอาหาร เครื่องนุ่งห่ม การบันเทิง การกีฬา และ ฯลฯ ช่วยเหลือแก้ไขบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ต้องขัง และสงเคราะห์ผู้ต้องขังพ้นโทษ อาทิ จัดส่งกลับภูมิลำเนาเดิม จัดหาอาชีพและที่พักอาศัย รวมทั้งติดตามสอดส่องดูแลให้ผู้พ้นโทษประกอบสัมมาอาชีพเป็นหลักแหล่ง เป็นต้น

ฝ่ายเงินทุนฝึกวิชาชีพ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเบิกจ่ายและควบคุมการใช้เงินทุนผลประโยชน์ ควบคุมพัสดุครุภัณฑ์ที่จัดซื้อด้วยเงินทุนผลประโยชน์พิจารณาประมาณการรายได้ รายจ่ายในการฝึกวิชาชีพของเรือนจำและทัณฑสถานทั่วราชอาณาจักร

กองทัณฑ์วิทยา มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย การค้นคว้าทางวิชาการ การวางแผน และการควบคุมการปฏิบัติงานของเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้องตามนโยบาย กฎหมาย ระเบียบแบบแผน ตลอดจนหลักการราชทัณฑ์ของสหประชาชาติ เท่าที่เหมาะสมแก่สภาพการณ์ในประเทศไทยโดยแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายวิจัยและวางแผน มีหน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณาจัดวางโครงการวิจัย และดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ศึกษา วิเคราะห์ และประเมินผลการปฏิบัติงานของเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ เกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขัง การป้องกันการหลบหนี และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นำผลวิเคราะห์ วิจัยและประเมินผลไปพิจารณาวางแผนปรับปรุงงาน

ราชทัณฑ์ให้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักทัณฑ์ปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้าและเสนอแนะให้นำทัณฑ์วิธี
แผนใหม่มาปรับใช้ในการราชทัณฑ์ของประเทศไทย

งานวางแผนการควบคุมผู้ต้องขัง ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการควบคุมตรวจสอบจำนวนผู้
ต้องขัง ให้เหมาะสมกับสภาพความจุของเรือนจำและทัณฑสถาน พิจารณาเสนอความเห็นในการ
ส่งย้ายผู้ต้องขัง เพื่อระบายความแออัดยัดเยียด เพื่อความปลอดภัยในการควบคุม เพื่อประโยชน์
ในการฝึกวิชาชีพและเพื่อความเหมาะสมในด้านอื่น ๆ พิจารณาเสนอโครงการควบคุมผู้ต้องขัง
ประเภทต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามหลักทัณฑ์ปฏิบัติ

งานประมวลสถิติและทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการประมวลและ
วิเคราะห์สถิติเกี่ยวกับผู้ต้องขัง ในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วราชอาณาจักร เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูล
ในการวิจัยและการวางแผนงานราชทัณฑ์ ประมวลประวัติและลายพิมพ์นิ้วมือของผู้ต้องขังใน
เรือนจำและทัณฑสถานทั่วราชอาณาจักร โดยประสานงานกับกองทะเบียนประวัติอาชญากร
กรมตำรวจ

ฝ่ายทัณฑ์ปฏิบัติ มีหน่วยงานรับผิดชอบ ดังนี้

งานทัณฑ์ปฏิบัติ ปฏิบัติหน้าที่ในด้านตรวจสอบรายงานการตรวจการเรือนจำและ
ทัณฑสถานทั่วราชอาณาจักร พิจารณาคำร้องของผู้ต้องขังพิจารณานุญาตให้หน่วยงานและคณะ
บุคคลต่าง ๆ เข้าเยี่ยมชมกิจการของเรือนจำ และทัณฑสถาน ติดต่อประสานงานกับต่างประเทศ
ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันสังคม เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกิจการราชทัณฑ์ปฏิบัติงานด้าน
ทัณฑ์ปฏิบัติที่มีได้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นใด

งานเลื่อนและลดชั้นผู้ต้องขัง ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการควบคุมและตรวจสอบการเลื่อน
และลดชั้นนักโทษเด็ดขาด ในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วราชอาณาจักร พิจารณาดำเนินการเกี่ยว
กับการขอแต่งตั้งผู้ต้องขังเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน พิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับการขอจ่าย
ผู้ต้องขังออกปฏิบัติงานนอกเรือนจำ และปฏิบัติงานนอกเวลาที่กำหนด

งานอภัยโทษและพักการลงโทษ ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการตรวจสอบและพิจารณาให้
ความเห็นเกี่ยวกับการขอพักการลงโทษนักโทษเด็ดขาด ก่อนครบกำหนดโทษ ตรวจสอบและ
ดำเนินการเกี่ยวกับการขอพระราชทานอภัยโทษ ควบคุมดำเนินการเกี่ยวกับการประหารชีวิต

งานสังคมสงเคราะห์ ปฏิบัติหน้าที่ในด้านดำเนินการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ติดตาม
ศึกษาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ซึ่งได้จำแนกลักษณะและแยกประเภทแล้ว ควบคุมสอดส่องดูแล
ผู้ต้องขังที่ได้รับการพักการลงโทษ ก่อนครบกำหนดโทษ ประสานงานแนะนำช่วยเหลือและ
การสงเคราะห์ผู้ต้องขังกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายกฎหมาย มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณาร่าง และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ พิจารณาตีความและตอบปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับกิจการราชทัณฑ์ที่เรือนจำทัณฑสถาน หรือหน่วยราชการอื่นหรือมา จัดทำหรือตรวจสอบนิติกรรมและสัญญาที่กรมราชทัณฑ์ เรือนจำ หรือหน่วยงานในสังกัดกรมราชทัณฑ์ทำกับบุคคลอื่น รวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อดำเนินการทางคดี ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นคู่กรณี

เรือนจำกลาง มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปและโทษประหารชีวิต

เรือนจำพิเศษ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมกักขังผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี ภายในเขตอำนาจศาลที่ตั้งอยู่

ทัณฑสถาน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมกักขังนักโทษเด็ดขาดที่แยกประเภทแล้ว เพื่อประโยชน์ในการควบคุม อบรม และฝึกวิชาชีพ ให้เหมาะสมกับประเภทของนักโทษ ปัจจุบันมีอยู่ 4 ประเภทคือ ทัณฑสถานหญิง สำหรับผู้ต้องขังหญิง ทัณฑสถานวัยหนุ่ม สำหรับผู้ต้องขังวัยหนุ่ม อายุระหว่าง 18 - 25 ปี ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ สำหรับผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดให้โทษ และป่วยด้วยโรคเรื้อรังและทัณฑสถานเปิดสำหรับผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษน้อย และมีพฤติกรรมเหมาะสม สำหรับการควบคุม อบรมและฝึกวิชาชีพในทัณฑสถานเปิด

สถานอบรมและฝึกอาชีพ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุม อบรม และฝึกอาชีพผู้รับการอบรม (บุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม) ตามพระราชบัญญัติกำหนดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุม การอบรม และการฝึกอาชีพตามคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 22 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2519 และคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 34 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2519

ศูนย์อบรมพิเศษ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุม อบรม และฝึกอาชีพบุคคลบางประเภท ตามคำสั่งของทางราชการ

สถานที่กักขัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมกักขังผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษกักขัง หรือผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับ ตามพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2506

สถานกักกัน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกันตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510

รายการบริหารส่วนภูมิภาค

แบ่งส่วนราชการออกเป็นเรือนจำจังหวัด และเรือนจำอำเภอมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมกักขังนักโทษเด็ดขาด ที่มีกำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี และผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีภายในเขตอำนาจศาลที่ตั้งอยู่

อนึ่ง สำหรับเรือนจำกลาง เรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ ที่มีเรือนจำชั่วคราวซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนากิจกรรมด้านทัศนศึกษาปฏิบัติแก่ผู้ต้องขังเป็นกรณี ๆ ไปนั้นให้ถือเป็นเพียงหมวดหนึ่งหรืองานหนึ่งในสังกัดของเรือนจำกลาง เรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ นั้น ๆ เนื่องจากการจัดตั้งเรือนจำชั่วคราวนั้น ๆ ขึ้นเป็นสำคัญ อาทิ เรือนจำชั่วคราวหนองน้ำขุ่น เป็นหน่วยงานฝึกวิชาชีพทางเกษตรกรรม แก่ผู้ต้องขังซึ่งอยู่ในสังกัดเรือนจำกลางนครสวรรค์ เป็นต้น

(ประดิษฐ์ พานิชการ ประวัติการราชทัณฑ์แห่งประเทศไทย หนังสือที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย ครบรอบ 60 ปี, ประเสริฐ เมฆมณี อ้างต่อ)

บรรณานุกรม

- พัทยา สายหู ศาสตราจารย์ ดร. กลไกของสังคม ฉบับแก้ไขปรับปรุง มิถุนายน 2524 โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ
- ประเสริฐ เมฆมณี หลักทฤษฎีวิทยา บพิธการพิมพ์ 2523 กรุงเทพมหานคร
- อรัญ สุวรรณบุบผา หลักอาชญาวิทยา สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด 2518 กรุงเทพมหานคร
- เสรีน ปุณณะหิตานนท์ ดร. การกระทำผิดในสังคม โรงพิมพ์บริษัทเดอะบิสซิเนสเพรส จำกัด กรุงเทพมหานคร
- พูลสวัสดิ์ ลาลาก “บทบาทของตำรวจเกี่ยวกับอาชญากรรม” วิทยานิพนธ์ สิงหาคม 2513
- เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ “ปัญหาการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม” กันยายน 2524 สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ
- Goldstein, Abraham S., Goldstein, Joseph, **Crime, Law, and Society**, The Free Press, New York 1971
- Taft, Donald R., England, Ralph W. Jr., **Criminology** Fourth Edition, The Macmillan Company, New York.
- Sutherland Edwin H., Cressey, Donald R., **Principles of Criminology**, Sixth Edition, The Times of India Press Bombay.
- Cressey, Donald R., Ward, David A. **Delinquency, Crime, and Social Process**, Harper and Row, Publishers, New York, Evanston, and London, 1969.
- Galliher, John F., McCartney, James L. **Criminology**, The Dorsey Press, Illinois, 1977
- Clinard, Marshall B., **Sociology of Deviant Behavior**, Third Edition, Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1963.
- Broom Leonard, Selznick, Philip, **Sociology**, Fifth Edition. Harper and Row, Publishers, 1973.
- Guenther Anthony L., **Criminal Behaviors and Social Systems**, Rand McNally and Company, Chicago, 1971
- Horgan John J., **Criminal Investigation**, McGraw - Hill Book Company. 1974.
- Johnston, Norman Savitz, Leonard, Wolfgang, Marvin E., **The Sociology of Punishment and Correction**, John Wiley and Sons, Inc., 1970.
- Schur, Edwin M. **Our Criminal Society**, Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, N.J. 1969.
- Rushing, William A., **Deviant Behavior and Social Process**, Rand McNally and Company, 1969.